Library and Information Science Research

https://Infosci.um.ac.ir | Vol. 12, No 2, 2022

ISSN(Online): 2538-4112 | ISSN(Print): 2251-6344 | Research Article

Investigating the Readiness of University Libraries of Isfahan for Encountering the Coronavirus (COVID -19) Pandemic

Reza Ghasemi
MA Student of Information Science and Knowledge, Payam Noor University. Qom. Iran. Email: Ghasemi6412@gmail.com
Saeed Ghaffari
Associate Professor, Department of Information Science and Knowledge, Payam Noor University.Qom. Iran. (Corresponding Author), Email: Ghaffari130@yahoo.com

Recived: 08/06/2020 | Revised: 28/06/2021 | Accepted: 29/06/2021

Citation: Ghasemi, R., & Ghaffari, S. (2022). Investigating the Readiness of University Libraries of Isfahan for Encountering the Coronavirus (COVID -19) Pandemic. Library and Information Science Research, *12*(2), 235-254. doi: 10.22067/infosci.2022.70584.1039

Abstract

Introduction: Deadly outbreak of Corona virus in the late 2019 is the main challenge for human society. The pandemic of dangerous and highly contagious virus in addition harmed businesses and jobs and also caused serious harms to the field of science. Libraries as cultural and social institutions which are responsible in providing information have special place in field of crisis management and because of the type of services of libraries that associated with in-person users, many libraries have closed at the same time during pandemic of this virus, but many university libraries reopened in short break again and started their activities. Of course, this reopening has doubled concern for managers, librarians and users about readiness of university libraries in facing and dealing with this virus. Due to type of libraries and characteristics of users' community and different culture and necessary facilities, libraries are so various therefore the decisions and type of services are so different. So, this survey decided to investigate the readiness of university libraries in Isfahan during the epidemic of coronavirus and the effect on the current activities and measure and decision taken against this virus.

Methodology: This research was done by survey method. The statistical population was staff in university libraries of Isfahan city including Isfahan University of Technology, Isfahan University, Isfahan University of Medical Science, Isfahan University of Art, Malek Ashtar University of Technology, Azad University branch of Khorasgan, and Payam Noor University. Also, tool for collecting data are self-administrated questionnaire conformed by experts and professors of library science and its reliability was calculated by Cronbach's alpha as .77. It used SPSS software version 26 and for confirmatory factor analysis used Amos software version 24 and to analysis data from descriptive statistic and drawing graph used one sample t-test with the level of .5.

Findings: According to the information obtained from findings of the current survey, it was determined that weighted average of the total score of the answers given to questions which is related to the level of readiness of university libraries in facing the crisis of the COVID-19 disease amounted to 66.66%. It showed the readiness of libraries is good and above average. The highest score which indicates implementation of suggested solution in Isfahan libraries

belong to requirement of using mask for users after that implementation of shift work and remote work are in the second place and auto renewal of resource is in the third place of public implementation of these methods at the Isfahan university libraries. Reducing working hours and enabling search, renewing and reserving resources and paying fine for late delivery electronically by the library software is located in fourth place with a smooth difference. But in the mentioned libraries, no attention was paid to disinfection of return sources and taking fever at the time of entry.

Conclusion: The state of readiness of investigated libraries is evaluated as optimal while pandemic of COVID-19 causes reduction in main activities of libraries. One of the main strength points of investigated libraries against this virus can be mentioned as the use of internet network infrastructure and use of web library software with proper ability which provides users with access to resource and document electronically without visiting in-person. While until to archive the proper point, infrastructure development and increasing level of digital literacy, improving media literacy skills, developing user's access to information resource, controlling the digital content, using multimedia resources and reducing digital gap need more attention. If this condition continues, it is strongly probably that libraries will have many changes in providing services and it will more often virtual and electronic therefore suggested that library manager providing suitable chance to share their creativity and innovation get from different various special areas in fighting against COVID-19 with other communities which are involved in this epidemic crisis. Also it is necessary to settlement infrastructure related to information and communication technology with the aim of transferring performance services from tradition to online, choose mixed pattern, the need to allocated budget for libraries, obtain new skill by university librarian for supporting distance education and learning, correct information and reliability, holding virtual reading meeting, increasing media literacy producing digital content and presenting services in virtual space platform, sharing information between users, preparing informative poster and etc. should be given more attention.

Keywords: Pandemic, University libraries of Isfahan, Crisis, Library services, COVID-19

پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع رسانی

مقاله پژوهشی https://infosci.um.ac.ir دسترسی آزاد

بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با همه‌گیری بیماری کووید-۱۹

رضا قاسمی

دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران، Ghasemi6412@gmail.com

سعید غفاری

دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، sghaffari@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۳/۱۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۴/۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۸

استناد: قاسمی, رضا, & غفاری, سعید. (۱۴۰۱). بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با همه‌گیری بیماری کووید-۱۹. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی, ۱۲(۲), ۲۳۵-۲۵۴. doi: 10.22067/infosci.2022.70584.1039

چکیده

مقدمه: شیوع مرگبار ویروس کووید-۱۹ در اواخر سال ۲۰۱۹ م. بی‌سابقه‌ترین چالش برای جامعه انسانی است. کتابخانه‌ها نیز، مانند سایر نهادها و سازمان‌ها، برای مواجهه با آن تدابیری اندیشیده‌اند. در پژوهش حاضر، تدابیر اتخاذشده و میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بیماری کووید-۱۹ بررسی می‌شود.

روش پژوهش: پژوهش حاضر به‌روش پیمایشی انجام شد. جامعه پژوهش حاضر، کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان و نمونه آماری ۷۰ نفر از کتابداران جامعه بود. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه خود ایفاء است و روایی آن توسط متخصصان کتابداری تأیید و پایایی آن با آلفای کرونباخ به مقدار ۰/۷۷ محاسبه شد. تحلیل داده‌ها با SPSS-26 و Amos-24 انجام شد.

یافته‌ها: میزان آمادگی کتابخانه‌های موردپژوهش در مواجهه با بیماری کووید-۱۹، معادل ۶۶/۶۶ درصد است که بالاتر از حد متوسط ارزیابی شد. برای مقابله با بیماری، الزام استفاده از ماسک، شیفت‌کاری، دورکاری، تمدید خودکار منابع دارای اولویت بیشتر و کاهش ساعت اداری، امکان جستجو، تمدید، رزرو منابع و پرداخت الکترونیکی جرائم دیرکرد نیز با کمی اختلاف در رتبه بعد قرار گرفت. در حالی که ضدعفونی منابع بازگشتی و تب‌سنجی کاربران موردتوجه واقع نشده است.

نتیجه‌گیری: در حالی که همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ باعث کاهش فعالیت‌های اصلی کتابخانه‌ها گردیده است. لزوم دیجیتال‌سازی منابع، ارائه خدمات غیرحضوری، توسعه زیرساخت‌ها و افزایش سطح سواد دیجیتالی و رسانه‌ای، توسعه دسترسی به منابع اطلاعاتی، کنترل محتوای دیجیتالی و استفاده از منابع چندرسانه‌ای بایستی بیشتر موردتوجه بیشتر قرار گیرد.

واژه های کلیدی: کووید- ۱۹، همه‌گیری، کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان، بحران، سرویس‌های کتابخانه‌ای

مقدمه

در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین ویروسی مرگبار شیوع پیدا کرد که به ویروس کووید-۱۹[1] موسوم گشت، این ویروس یکی از انواع ویروس‌های موسوم به کروناست که به‌شکل عارضه یا بیماری حاد تنفسی در انسان ظاهر می‌شود. نداشتن شناخت دقیق از این ویروس و تبعات آن، منجر به وضعیتی پیچیده در مواجهه با آن شده است. سرعت همه‌گیری و غافل‌گیری این ویروس تا حدی بود که در مدت کوتاهی بیشتر کشورهای جهان را درگیر نمود و مهار آن تا زمان کشف واکسن یا درمان قطعی به توصیه سازمان بهداشت جهانی، با رعایت پروتکل‌های بهداشتی (شستشوی مرتب دست‌ها، استفاده از ماسک و فاصله‌گذاری اجتماعی) به دغدغه اصلی کشورهای درگیر با این بیماری تبدیل شده است (IFLA, 2020). شاید بتوان گفت کووید-۱۹ بی‌سابقه‌ترین چالش برای جامعه انسانی است که در آن آدمی بقای خود و عملکردهای اجتماعی را به کمک مشارکت علمی بین‌المللی و با تکیه بر فضای جدید مجازی و از مجرای کنش‌های متقابل غیرحضوری استمرار می‌بخشد (میرزائی، ۱۳۹۹).

شیوع ویروس کووید-۱۹ در ماه‌های اخیر علاوه بر آسیب به کسب‌وکارها، آسیب‌های جدی را نیز به حوزه علم وارد کرده است؛ این موضوع به‌خصوص در کشورهایی مانند ایران در آن زیرساخت‌های مناسبی برای عرضه کتاب‌ها به‌صورت دیجیتال در سطح گسترده و حرفه‌ای وجود ندارد، بیشتر احساس می‌شود. از سویی دیگر همه‌گیری کووید-۱۹ در جهان برخلاف تمامی مرگ‌ومیرها و ایجاد اختلال در کسب‌وکارها، موجب توسعه بعضی از خدمات علمی هم شده است. توسعه فعالیت‌های مرتبط با علم اطلاعات و دانش‌شناسی و حرکت عملکرد کتابخانه‌ها به‌سمت ارتقاء خدمات آنلاین و مجازی ازجمله این موارد هستند (عرب، ۱۳۹۹).

کتابخانه‌ها، به‌عنوان نهادهای فرهنگی و اجتماعی کشور کـه عهده‌دار نقش محـوری تأمین اطلاعـات هسـتند، در زمینه مدیریت بحران و مقابله با بلایای طبیعی نیز از جایگاه ارزشی خاصی برخوردارند (محمداسماعیل و ناصحی اسکوئی، ۱۳۹۳)؛ و با ارائه منابع اطلاعاتی، یاری‌رسان پژوهشگران علمی و پیشگامان اصلی جامعه انسانی هستند و به‌دلیل نوع خدمات که بیشتر با مراجعه حضوری کاربران همراه است در چند ماه اخیر تعطیل‌شده‌اند (زنگنه، ۱۳۹۹)؛ اما از آنجا که روند آموزش و اطلاع‌رسانی به‌خصوص در سطح دانشگاه‌ها تعطیل‌بردار نبوده، بیشتر کتابخانه‌های دانشگاهی پس از وقفه‌ای کوتاه دوباره بازگشایی شدند و فعالیت‌های خود را آغاز کردند. البته این بازگشایی‌ها دغدغه‌های مدیران، کتابداران و کاربران در مورد میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی برای مقابله با این ویروس را دوچندان کرده است (Ifla, 2020).

از آنجا که نوع کتابخانه‌ها و ویژگی‌های جامعه استفاده‌کنندگان و فرهنگ‌های مختلف و همچنین

1. COVID-19

امکانات لازم و در دسترس کتابخانه‌ها بسیار متفاوت و متنوع است، تصمیمات و نوع خدمات ارائه‌شده پس از شیوع کووید-۱۹ نیز بسیار متفاوت است؛ بنابراین پژوهش حاضر درصدد است وضعیت آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مقابله با این همه‌گیری و تأثیر آن بر فعالیت‌های جاری آنها و تدابیر و تصمیمات اتخاذشده در برابر با این ویروس را با ابزار پرسشنامه مبتنی بر نظر کتابداران و با همکاری مدیران این مراکز، بررسی نموده و در صورت تداوم این شرایط، راهکارهایی ارائه دهد.

پیشینه پژوهش

با توجه به نوظهور بودن همه‌گیری کووید-۱۹ و با بررسی به‌عمل‌آمده در مجلات و پایگاه‌های علمی داخلی، اطلاعات مبتنی بر پژوهش‌هایی که مطابق با موضوع و اهداف پژوهش حاضر باشد یافت نشد؛ اما چندین پژوهش در موضوعات مشابه یافت شد که به بررسی چند مورد از آن‌ها پرداخته خواهد شد.

غفاری و قلی‌پورمقدم (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه پیام‌نور قم در برابر حوادث غیرمترقبه»، آمادگی کتابخانه‌ها را در برابر حوادث غیرمترقبه سیل، زلزله، آتش‌سوزی، طوفان و صاعقه سنجیده‌اند. یافته‌ها نشان داد که کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه پیام‌نور استان قم در برابر حوادث غیرمترقبه ضعیف هستند و آمادگی لازم در برابر حوادث غیرمترقبه را ندارند و نمی‌توانند امنیت منابع و کارکنان را حفظ کنند.

زکیانی، غفاری و غلامی (۱۳۹۷)، در پژوهشی کاربردی با عنوان «بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی قزوین در مواجهه با بلایای طبیعی»، درباره سنجش میزان آمادگی کتابخانه‌های جامعه پژوهش در برابر حـوادث از سه دیدگاه؛ ساختمان، مدیریت و کارکنان پرداختند. یافته‌ها نشان داد میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی قزوین در برابر سیل (۲۵ درصد)، زلزله (۲۰ درصد)، آتش‌سوزی (۱۴ درصد)، طوفان (۸ درصد) و صاعقه (۵ درصد) و به‌طور کلی میزان آمادگی کتابخانه‌ها در مقابل تمامی حوادث ۱۴/۴ درصد بوده است که نشان از آمادگی ضعیف این کتابخانه است.

خادمی‌زاده، فرج پهلو و محمدی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان «بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های عمومی ایران در مواجهه با بحران ریزگردها»، به مطالعه نقش کتابخانه‌ها در زمان بحران‌ها (بحران ریزگرد) پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد وضعیت آمادگی کتابخانه‌های موردمطالعه، (کردستان، کرمانشاه، ایلام، خوزستان) در مواجهه با پدیده ریزگردها در هر سه مرحله پیش، حین و بعد از بحران در سطح مطلوبی قرار ندارد.

همچنین طاهری، اشرفی‌ریزی و سعیدی‌زاده (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «چالش‌ها و اقدامات کتابخانه‌های عمومی برای بازگشایی و ارائه خدمات در زمان بحران کووید ۱۹»، به این نتیجه رسیدند کتابخانه‌ها با رعایت الزامات بهداشتی و بهره‌گیری از پتانسیل‌های فناورانه مانند استفاده از شبکه‌های

اجتماعی و منابع دیجیتالی می‌توانند اقدام به بازگشایی کرده و خدمات اطلاع‌رسانی خود را متناسب با شرایط جامعه گسترش دهند. همچنین با جست‌وجو در منابع اطلاعاتی خارجی چند مورد از پیشینه‌های مرتبط که به‌تازگی منتشر شده‌اند بررسی گردید.

لئو[1] (۲۰۲۰)، در پژوهشی به ارائه خدمات کتابخانه دانشگاهی در طول دوران شیوع کووید-۱۹ در کتابخانه چاک هنگ‌کنگ پرداخته است که شامل اقداماتی مانند ماسک زدن کاربران، تغییر چیدمان صندلی‌ها جهت ایجاد فاصله اجتماعی، جلوگیری از تجمع کاربران پشت پیشخوان خدمت، تعطیلی اتاق‌های مطالعه، تعبیه مواد ضدعفونی دست در مناطق مختلف کتابخانه، ضدعفونی کتاب‌های برگشتی، تمدید خودکار کتاب‌های امانتی، افزایش دوره امانت، بخشیدن جریمه تأخیری، دسترسی به پایگاه‌های داده، کتاب‌های الکترونیکی، طرح امانت نوت‌بوک به دانشجو و ... بوده است.

گیو و یانگ[2] (۲۰۲۰)، در پژوهش خود به شناسایی اقدامات انجام‌شده در بین ۱۳۷ کتابخانه دانشگاهی چین با اشاره به همه‌گیری کووید-۱۹ پرداخته‌اند. این کتابخانه‌ها بیشترین تمرکز سرویس‌دهی خود را به‌صورت آنلاین و دسترسی از راه‌دور قرار داده و فعالیت‌هایی از قبیل دسترسی رایگان به منابع و پایگاه‌های الکترونیکی و خدمات تحقیقاتی آنلاین را فراهم نموده‌اند.

رفیق، بتول، علی و اولا[3] (۲۰۲۰)، با هدف بررسی واکنش کتابخانه‌های دانشگاهی پاکستان در برابر کووید-۱۹ به مطالعه راهبردهای اعمال‌شده پرداختند. یافته‌ها نشان داد شکاف دیجیتالی، فقدان مهارت سواد دیجیتال و سرعت‌پایین اینترنت مهم‌ترین موانع انتقال ارائه خدمات اطلاع‌رسانی از حالت فیزیکی به حالت آنلاین و در نتیجه استفاده کمتر از آن‌ها بوده است. از دیگر خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توان به ارائه بسته‌های اتصال به اینترنت، نظارت بر نحوه تهیه و توزیع منابع و محتوای آنلاین، آموزش اعضای هیئت‌علمی در زمینه فناوری‌های جدید اشاره کرد.

همچنین ایفیجه و یوسف[4] (۲۰۲۰)، نقش کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه در تغییر الگوی روش‌های ارائه خدمات پس از شیوع کووید-۱۹ را بررسی نمودند. طراحی پویا و به‌روزرسانی و خدمت‌دهی فعال وب‌سایت کتابخانه، پذیرش مدل کتابخانه‌ای ترکیبی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان بهترین روش برای کتابخانه‌ها در مواجهه با شرایط بحرانی اخیر پیشنهاد گردیده است.

لارسن[5] (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای با عنوان کتابخانه سلطنتی دانمارک و کووید-۱۹ به‌طور خلاصه، بسته شدن و بازگشایی کتابخانه سلطنتی دانمارک را شرح می‌دهد؛ و بر اولویت دیجیتال‌سازی در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ تأکید کرده است. وی نتیجه می‌گیرد مجموعه‌های دیجیتال و خدمات دیجیتال

1. Leo
2. Guo & Yang
3. Rafiq, Batool, Ali, & Ullah
4. Ifijeh, & Yusuf
5. Larsen

بیش از هر زمان دیگری مهم و سنگ بنای راهبرد کتابخانه برای تحول دیجیتال هستند.

اسکالی[1] (۲۰۲۱)، نیز در مقاله‌ای با عنوان «از تعطیلی تا شروع مجدد در کتابخانه ملی اسکاتلند»، اقدامات انجام‌شده، تجربه و سیاست‌های موسسه کتابخانه ملی اسکاتلند برای مقابله با بحران بهداشت عمومی را توصیف می‌کند و بیان می‌کند که چگونه کتابخانه با وجود بسته شدن، به ارائه خدمات در قالب خدمات دیجیتال، به فعالیت خود ادامه می‌دهد.

به‌طورکلی با مرور پیشینه‌ها مشخص گردید هرچند در برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی کشورهای دیگر به‌صورت موردی به‌دنبال ارائه تأثیر بیماری کووید-۱۹ بر فعالیت‌های خود بوده‌اند؛ اما به انجام پژوهش پیمایشی از چند کتابخانه در سطح وسیع و استفاده از نظرات کارکنان و مدیران در ارائه راهکارها و اقدامات انجام‌شده به‌صورت نظام‌مند نپرداخته‌اند؛ ضمن اینکه پیشینه‌ای در مورد تأثیر این بیماری بر کتابخانه‌ها در داخل کشور پیدا نشد؛ بنابراین لازم است برنامه و راهبردی برای وقوع چنین حوادث به نسبت غافلگیرکننده طراحی گردد. این موضوع با بررسی شرایط موجود کتابخانه‌ها و ترسیم شرایط مطلوب، میزان تأثیرپذیری از بحران و اتخاذ تدابیر مناسب از جانب تصمیم‌گیرندگان امکان‌پذیر خواهد شد. بدین منظور این مؤلفه‌ها در کتابخانه‌های مرکز دانشگاهی شهر اصفهان مورد واکاوی و بررسی قرارگرفته است.

پرسش‌های پژوهش

۱) وضعیت آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹ چگونه است؟
۲) از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی، تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹، روی بخش‌های مختلف کتابخانه به چه میزان بوده است؟
۳) کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان چه تصمیمات و تمهیداتی برای مقابله با بیماری کووید-۱۹ اتخاذ کرده‌اند؟

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر به‌صورت پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش را کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان شامل: دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، دانشگاه هنر اصفهان، دانشگاه صنعتی مالک‌اشتر، دانشگاه آزاد واحد خوراسگان و دانشگاه پیام‌نور اصفهان تشکیل داده‌اند. تعداد اعضای جامعه ۱۰۰ نفر است. بر اساس جدول تعیین حجم نمونه مورگان و کرجسی، ۷۰ نفر کتابدار از دانشگاه‌های موردبررسی با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی انتخاب شدند. در

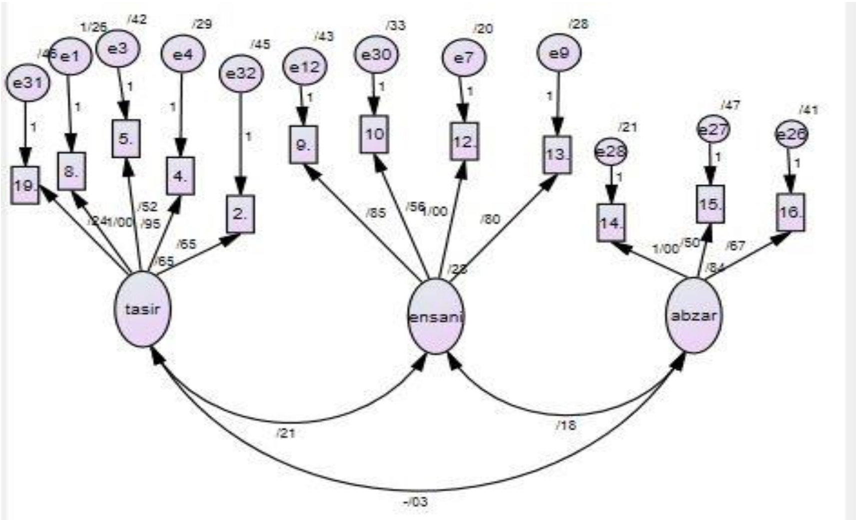
1. Scally

این روش، حجم نمونه بر اساس تعداد کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های مختلف انتخاب شد.

ابزار پژوهش، پرسشنامه خود ایفاء است که پس از مطالعه پیشینه‌ها و مطالب مرتبط در مورد بیماری کووید-۱۹ و توصیه‌های بهداشتی از طرف فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابداری (Ifla, 2020)، به‌صورت الکترونیکی با استفاده از گوگل‌فرم طراحی و با توجه به شرایط اجتماعی و رعایت پروتکل‌های بهداشتی از طریق پست‌الکترونیک و شبکه‌های مجازی اجتماعی و با هماهنگی مدیران این کتابخانه‌ها در بازه زمانی مهرماه ۱۳۹۹ در بین جامعه پژوهش توزیع و پس از پیگیری‌های فراوان پژوهشگران، جمع‌آوری گردید. این پژوهش تنها پس از گذشت ۶ ماه از آغاز همه‌گیری انجام گرفت و جامعه موردبررسی را کارکنان با سابقه کاری مختلف و مقاطع تحصیلاتی متفاوت تشکیل می‌دادند. پرسشنامه نهایی، با الگو گرفتن از سایر مقالات مشابه و جلوگیری از پراکندگی موضوع، در نهایت به ۳ عامل: آمادگی نیروی انسانی کتابخانه‌ها برای مقابله با کووید-۱۹ شامل ۴ گزاره، تأثیر همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ بر فعالیت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان شامل ۵ گزاره و آمادگی کتابخانه‌ها در برابر کووید-۱۹ بر مبنای دارا بودن تجهیزات موردنیاز شامل ۳ گزاره تقسیم‌بندی شد.

پرسش‌های پرسشنامه برای بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی و بررسی تأثیرات همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ بر فعالیت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی به‌صورت طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت تنظیم شده است؛ که به گزینه خیلی‌زیاد نمره ۵ و به گزینه خیلی‌کم نمره ۱ تعلق می‌گیرد. در انتها با پرسش‌هایی که پاسخ آنها به‌صورت دوگزینه‌ای بله و خیر تنظیم شده سعی گردید تصمیمات و تمهیدات اندیشیده‌شده در کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان، جهت کنترل همه‌گیری کووید ۱۹ شناسایی شود.

از آنجا که پرسشنامه مورداستفاده در این پژوهش پرسشنامه‌ای پژوهشگرساخته است، با توجه به پرسش‌های پژوهش و پرسش‌های پرسشنامه، در ابتدا طرح پیش‌فرضی توسط پژوهشگر ارائه شد. سپس با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی میزان توان مدل از قبل تعریف‌شده، با مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده‌شده بررسی شده است. در طی این بررسی بارهای عاملی محاسبه‌شده و گویه‌های ضعیف از پرسشنامه حذف شدند.

نمودار ۱. ضرایب استانداردشده

با استفاده از معیارهای زیادی می‌توان مناسب بودن مدل را ارزیابی کرد. در این پژوهش، مقدار p-value، معیار نسبت مجذور کای دو به درجه آزادی (CMIN/DF)، معیار اطلاع آکاییک (AIC)، ریشه میانگین مجذورات باقیمانده‌ها (RMR)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، مجذور برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) گزارش شده است.

جدول ۱. نتایج تحلیل عاملی تأییدی

	سطح معناداری	آماره آزمون	درجه آزادی	CMIN/DF	RMR	RMSEA	AIC
مدل ۳ عاملی	۰/۴۰۳	۵۵/۷۳۶	۵۱	۱/۰۹	۰/۱۷۱	۰/۰۳	۱۰۹/۷۳۶

در تحلیل عاملی تأییدی هرچه نسبت مجذور کای دو به درجه آزادی به یک نزدیک‌تر باشد، مدل برازش بهتری دارد. پژوهشگران فرضیه برازش مدل‌هایی که در آنها این نسبت از ۲ بزرگ‌تر است را رد می‌کنند. همچنین در صورتی که سطح آزمون بالاتر از سطح معناداری پیش‌فرض ۰/۰۵ باشد، نشانه پذیرش مدل برازش داده شده است. هر چه RMR برای مدل مورد آزمون به صفر نزدیک‌تر باشد، مدل برازش بهتری دارد. در مورد RMSEA نیز مقادیر کمتر از ۰/۰۵ ایده‌آل است. همان طور که از جدول شماره (۱) مشخص است تمامی معیارهای مربوط به نیکویی برازش، موردقبول هستند. یکی از راه‌های بررسی مدل، بررسی بارهای عاملی در تحلیل عاملی تأییدی است. همان گونه که از تصویر مشخص است، تمام بارهای عاملی مقداری بزرگ‌تر از ۰/۴ دارند که نشان‌دهنده این نکته است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن

از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل‌قبول است.

برای تأیید روایی، این پرسشنامه، در اختیار ۸ نفر از متخصصان و اساتید حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار گرفت؛ و با توجه به اهمیت جنبه سلامت موضوع پژوهش، از نظرات ۲ نفر از دانشجویان مقطع دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی پزشکی نیز استفاده شد و نظرات آنان در تنظیم پرسشنامه لحاظ گردید. پایایی پرسشنامه پژوهش نیز بعد از محاسبه واریانس پرسش، با استفاده از آلفای کرونباخ، که مقدار آلفا برابر با ۰/۷۷ است و بر اساس استدلال نونالی[1] که برای پایا قلمداد کردن یک ابزار، حداقل مقدار ۰/۷ برای ضریب آلفا لازم است، لذا می‌توان ابزار طرح‌شده را بر اساس شیوه هماهنگی درونی گویه‌ها، پایا قلمداد کرد (Nunnally, 1978). پایایی عامل‌ها نیز بررسی شد. برای تأثیر کووید-۱۹ بر کتابخانه‌های دانشگاهی مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۳۳، برای آمادگی تجهیزات کتابخانه‌ها مقدار آلفا برابر با ۰/۷۲۹، برای آمادگی نیروی انسانی برای مقابله با بیماری مقدار آلفا برابر با ۰/۷۱۷ محاسبه شد. همان طور که مشاهده می‌شود مقدار پایایی همواره مقدار قابل قبولی داشته است.

برای تحلیل داده‌های این پرسشنامه از نرم‌افزار اس‌پی‌اس‌اس[2] نسخه ۲۶ و برای تحلیل عاملی تأییدی از نرم‌افزار ایموس[3] نسخه ۲۴ و برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و رسم نمودارها و آزمون t تک متغیره با سطح معناداری ۰/۰۵ استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس تحلیل آماری، ۱۸ نفر (۲۵/۷ درصد) از افراد حاضر در نمونه آماری این پژوهش در دانشگاه صنعتی اصفهان، ۱۶ نفر (۲۲/۹ درصد) از آن‌ها در دانشگاه اصفهان، ۱۷ نفر (۲۴/۳ درصد) در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، هرکدام از دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد خوراسگان و دانشگاه هنر اصفهان ۷ نفر (۱۰ درصد)، ۳ نفر (۴/۳ درصد) در دانشگاه صنعتی مالک‌اشتر و ۲ نفر (۲/۹) در دانشگاه پیام‌نور اصفهان مشغول به کار هستند.

جدول ۲. فراوانی تجمعی مقطع تحصیلی پاسخ‌دهندگان

مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی	درصد
دیپلم	۲	۲/۹	۲	۲/۹
فوق‌دیپلم	۱	۱/۴	۳	۴/۳
کارشناسی	۲۲	۳۱/۴	۲۵	۳۵/۷
کارشناسی ارشد	۴۰	۵۷/۱	۶۵	۹۲/۸
دکتری	۵	۷/۱	۷۰	۱۰۰

1. Nunnally, C.
2. spss
3. amos

همان گونه که از جدول (۲) مشخص است، در بین افراد موردبررسی در این پژوهش، تنها ۲ نفر (۲/۹ درصد) دارای مدرک تحصیلی دیپلم هستند که این تعداد کمترین تعداد در بین سایر مدارک تحصیلی است. بیشتر افراد حاضر در این پژوهش دارای مدرک کارشناسی ارشد هستند. تعداد افراد دارای مدرک کارشناسی ارشد برابر با ۴۰ نفر (۵۷/۱ درصد) است. ۶۵ نفر (۹۲/۸ درصد) از افراد دارای مدرک کارشناسی ارشد و پایین‌تر هستند. در حالی که ۲۵ نفر (۷/۳۵ درصد) از افراد دارای مدرک کارشناسی، فوق‌دیپلم و دیپلم بوده‌اند. ۵ نفر (۷/۱ درصد) از افراد نیز دارای بالاترین مدرک تحصیلی یعنی دکتری[۱] هستند.

پرسش اول: وضعیت آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹ چگونه است؟

برای مشخص شدن میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹، ۱۲ پرسش در پرسش‌نامه طرح گردید. در ابتدا مجموع امتیازهای کتابخانه‌های موردمطالعه محاسبه شد و سپس از آن‌ها میانگین وزنی گرفته شد. برای گزارش یک جواب صریح، میانگین وزنی به‌دست‌آمده به درصد تبدیل شد و طبق جدول (۳) وضعیت آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹ سنجیده شد. سپس تک‌تک پرسش‌هایی که نشان‌دهنده میزان آمادگی کتابخانه‌های موردبررسی در مواجهه با این بحران بودند به‌طور جداگانه موردبررسی قرار گرفته است.

جدول ۳. روش امتیازبندی آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بیماری کووید-۱۹

وضعیت (در پرسشنامه)	عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بسیارضعیف
امتیاز کتابخانه (درصد)	۸۰ - ۱۰۰	۶۰ - ۸۰	۴۰ - ۶۰	۲۰ - ۴۰	۰ -۲۰

میانگین وزنی مجموع امتیازهای پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های مرتبط با میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹، ۸ است که این مقدار معادل با ۶۶/۶۶ درصد است؛ یعنی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان ۶۶/۶۶ درصد در بحران ویروس کووید-۱۹ آمادگی دارند؛ که با توجه به جدول (۳) وضعیت آمادگی کتابخانه‌ها در حد خوب ارزیابی شد. در ادامه به بررسی زمینه‌هایی می‌پردازیم که آمادگی کتابخانه‌ها را بر اساس این معیارها ارزیابی کرده‌ایم. برای داشتن دید دقیقی به میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان از آزمون t تک متغیره در سطح ۰/۰۵ استفاده شده است.

[۱] . روسای کتابخانه بیشتر جزء اعضای هیئت‌علمی و دارای مدرک دکترا می‌باشند.

۱) آمادگی نیروی انسانی (کتابداران و کاربران) برای مقابله با ویروس کووید-۱۹

الف) میزان همکاری و مشارکت کتابداران در لزوم رعایت پروتکل‌های بهداشتی

جدول ۴. نتایج آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین میزان لزوم رعایت پروتکل‌های بهداشتی توسط کتابداران، با سطح متوسط ۳

لزوم رعایت پروتکل‌های بهداشتی توسط کتابداران	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۷۰	۴/۲۱	۰/۷۷۸	۰/۰۹۳	۱۳/۰۵۵	۰/۰۰

همان طور که مشخص است مقدار میانگین برابر ۴/۲۱ است که بالاتر از سطح متوسط (۳) است و بیان می‌دارد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان لزوم استفاده از ماسک و سایر اقلام بهداشتی و اصول اولیه و همچنین محدودیت‌ها و مقررات جدید کتابخانه را رعایت می‌کنند.

ب) میزان همکاری و مشارکت کاربران در لزوم رعایت پروتکل‌های بهداشتی

جدول ۵. نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین میزان رعایت پروتکل‌های بهداشتی توسط کاربران، با سطح متوسط ۳

لزوم رعایت پروتکل‌های بهداشتی توسط کاربران	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۷۰	۳/۹۱	۰/۷۵۶	۰/۰۹۰	۱۰/۱۱۲	۰/۰۰

همان گونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود؛ مقدار میانگین برابر ۳/۹۱ است که بالاتر از سطح متوسط (۳) است که نشان می‌دهد مراجعه‌کنندگان به کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان، استفاده از ماسک و اصول اولیه بهداشتی و همچنین محدودیت‌ها و مقررات جدید کتابخانه را رعایت می‌کنند.

ج) اتخاذ تدابیر به‌موقع و سریع

جدول ۶. نتایج آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین میزان مناسب و کافی بودن اقدامات کلی انجام‌شده در کتابخانه برای کنترل کووید-۱۹ با سطح متوسط ۳

مناسب و کافی بودن اقدامات کلی انجام‌شده در کتابخانه برای کنترل کووید-۱۹	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۷۰	۳/۱۷	۰/۷۲۲	۰/۰۸۶	۸/۲۲۸	۰/۰۵۱

همان طور که از جدول (۶) مشخص است میزان سطح معناداری از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است. در نتیجه می‌توان گفت از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان، میزان کافی بودن اقدامات کلی انجام‌شده در کتابخانه برای کنترل ویروس کووید-۱۹ در سطح متوسط است. از آنجا که این پژوهش پس از گذشت ۷ ماه از شیوع اولیه بیماری در کشور انجام پذیرفته است، انتظار می‌رود که مسئولان و مدیران مربوطه بتوانند با همکاری و همفکری با متخصصان و صاحب‌نظران تصمیمات مناسب‌تری در این زمینه اتخاذ نمایند.

د) اطلاع‌رسانی درست

جدول ۷. نتایج آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میزان مناسب بودن نحوه اطلاع‌رسانی کتابخانه در مورد ماهیت کووید-۱۹، با سطح متوسط ۳

مناسب بودن نحوه اطلاع‌رسانی کتابخانه در مورد ماهیت بیماری کووید-۱۹	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۹	۳/۲۸	۰/۸۲۰	۰/۰۹۹	۲/۷۸۸	۰/۰۰۷

همان طور که از جدول (۷) مشخص است مقدار سطح معناداری آزمون از ۰/۰۵ کوچک‌تر است در نتیجه فرض متوسط بودن میزان مناسب بودن نحوه اطلاع‌رسانی کتابخانه در مورد ماهیت بیماری کووید-۱۹ رد می‌شود. از طرفی مقدار میانگین برابر ۳/۲۸ است که بالاتر از سطح متوسط (۳) است و نشان می‌دهد در کتابخانه‌های دانشگاهی در مورد ماهیت بیماری کووید-۱۹ اطلاع‌رسانی مناسبی صورت گرفته است.

۲) مناسب بودن تجهیزات و استفاده از آنها برای مهار شیوع ویروس کووید-۱۹

الف) نحوه توزیع مواد ضدعفونی‌کننده

جدول ۸. نتایج آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین میزان مناسب بودن توزیع مواد ضدعفونی‌کننده و اقلام بهداشتی، با سطح متوسط ۳

توزیع مواد ضدعفونی‌کننده و اقلام بهداشتی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۹	۳/۰۳	۰/۸۲۰	۱/۰۸۴	۰/۲۲۲	۰/۸۲۵

همان طور که از جدول (۸) مشخص است و با توجه به سطح معناداری ۰/۸۲۵ که از ۰/۰۵ بیشتر است، می‌توان گفت فرض متوسط بودن مناسب بودن نحوه توزیع مواد ضدعفونی‌کننده و سایر اقلام بهداشتی از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان پذیرفته می‌شود.

ب) فعالیت سیستم‌های تهویه

جدول ۹. نتیجه آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین میزان فعالیت مناسب سیستم‌های تهویه در کتابخانه‌های دانشگاهی، با سطح متوسط ۳

فعالیت مناسب سیستم‌های تهویه در کتابخانه‌های دانشگاهی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۷۰	۲/۸۰	۱/۰۸۵	۰/۱۳۰	-۱/۵۴۳	۰/۱۲

همان طور که از جدول (۹) مشخص است فرض متوسط بودن مناسب بودن فعالیت سیستم‌های تهویه محل کار از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان پذیرفته می‌شود.

ج) استفاده از تجهیزات ضدعفونی‌کننده منابع (حرارتی، اشعه فرابنفش، ازن و ...)

جدول ۱۰. نتیجه آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین استفاده از تجهیزات ضدعفونی‌کننده منابع (حرارتی، اشعه فرابنفش، ازن و ...) در کتابخانه‌های دانشگاهی با سطح متوسط ۳

استفاده از تجهیزات ضدعفونی‌کننده منابع (حرارتی، اشعه فرابنفش، ازن و ...)	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۷۰	۱/۷۳	۰/۸۱۵	۰/۱۱۷	-۱۰/۸۹۰	۰/۰۰

همان طور که از جدول (۱۰) مشخص است مقدار سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است و با توجه به مقدار میانگین که برابر ۱/۷۳ و کمتر از سطح متوسط (۳) است و با توجه به کوچک‌تر بودن مقدار t از مقدار بحرانی جدول این توزیع می‌توان نتیجه گرفت که از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی، برای ضدعفونی کردن محل کار آن‌ها از تجهیزات ضدعفونی‌کننده منابع (حرارتی، اشعه فرابنفش، ازن و ...) استفاده نشده است.

پرسش دوم: از نظر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی، تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹، روی بخش‌های مختلف کتابخانه به چه میزان بوده است؟

الف) میزان تأثیرگذاری شیوع ویروس کووید-۱۹ بر تداوم فعالیت‌های جاری کتابخانه‌ها

جدول ۱۱. نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین میزان تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر فعالیت‌های جاری کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی با سطح متوسط ۳

میزان تأثیرگذاری شیوع ویروس کووید-۱۹ بر تداوم فعالیت‌های جاری	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۸	۳/۸۱	۰/۸۸۸	۰/۱۰۷	۷/۵۳۴	۰/۰۰

همان طور که از جدول (۱۱) مشخص است سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است. پس فرض برابری میانگین تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر فعالیت‌های جاری کتابخانه با سطح متوسط رد می‌شود. از طرفی مقدار میانگین برابر ۳/۸۱ و بالاتر از سطح متوسط (۳) است که نشان می‌دهد، شیوع این ویروس بر فعالیت‌های جاری کتابخانه‌های موردبررسی تأثیر چشم‌گیری داشته است.

ب) تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر میزان استفاده کاربران از خدمات غیرحضوری کتابخانه (تمدید تلفنی، مشاوره تلفنی یا خدمات پست الکترونیکی و ...)

جدول ۱۲. نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ میزان استفاده از خدمات غیرحضوری کاربران در کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی با سطح متوسط ۳

میزان تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ میزان استفاده از خدمات غیرحضوری کاربران در کتابخانه‌های دانشگاهی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۸	۳/۹۷	۰/۸۲۸	۰/۱۰۰	۹/۶۶	۰/۰۰

همان طور که از جدول (۱۲) مشخص است مقدار سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است. از آنجا که مقدار میانگین برابر ۳/۹۷ و بیشتر از سطح متوسط (۳) است، بیانگر افزایش استفاده کاربران از خدمات غیرحضوری کتابخانه‌های مورد پژوهش در هنگام شیوع ویروس کووید-۱۹ است.

ج) تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر روند دیجیتال‌سازی منابع کتابخانه

جدول ۱۳. نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر روند دیجیتال‌سازی منابع در کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی با سطح متوسط ۳

روند دیجیتال‌سازی منابع در دوران شیوع ویروس کووید-۱۹	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۹	۲/۶۵	۱/۱۷۴	۰/۱۴۱	-۲/۴۶۲	۰/۰۱

همان طور که از جدول (۱۳) مشخص است سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است و مقدار میانگین برابر ۲/۶۵ است که کمتر از سطح متوسط (۳) است و نشان می‌دهد، شیوع ویروس کووید-۱۹ باعث کاهش روند دیجیتال‌سازی منابع در کتابخانه‌های مذکور شده است.

د) تأثیر ویروس کووید-۱۹ بر میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی

جدول ۱۴. نتیجه آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین میزان تأثیرگذاری ویروس کووید-۱۹ میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی در کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی با سطح متوسط ۳

تأثیر ویروس کووید-۱۹ بر میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۱	۳/۶۲	۰/۹۱۶	۰/۱۱۷	۵/۳۱۲	۰/۰۰

همان طور که از جدول (۱۴) مشخص است مقدار میانگین برابر ۳/۶۲ و بیشتر از سطح متوسط (۳) است و حاکی از آن است که شیوع ویروس کووید-۱۹ بر روی میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی تأثیرگذار بوده است.

ه) تأثیر همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ بر تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی

جدول ۱۵. نتیجه آزمون *t* تک متغیره، مقایسه میانگین میزان تأثیرگذاری ویروس بر تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی در کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی

تأثیرگذاری ویروس کووید-۱۹ بر تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	سطح معناداری
	۶۴	-۰/۸۴	۰/۴۴۴	۰/۰۵۶	-۱۵/۱۹۲	۰/۰۰

همان طور که از جدول (۱۵) مشخص است سطح آزمون از ۰/۰۵ کمتر است؛ از طرفی مقدار میانگین برابر ۱۵/۱۹۲- است که کمتر از صفر است و با توجه به کوچک‌تر بودن مقدار t از مقدار بحرانی جدول این توزیع می‌توان نتیجه گرفت که از نظر کارکنان کتابخانه‌های دانشگاهی، شیوع ویروس کووید-۱۹ باعث کاهش تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی شده است.

پرسش سوم: کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان چه تصمیمات و تمهیداتی برای مقابله با بیماری اتخاذ کرده‌اند؟

در این قسمت هفده تصمیمی که کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان برای مقابله با بیماری اتخاذ نموده‌اند موردمطالعه قرار می‌گیرد. در این قسمت از پرسش‌های به جواب (بله) به اجرای راهکارهای پیشنهادی امتیاز ۱ و به جواب خیر امتیاز ۰ تعلق گرفته است. سپس امتیاز کسب‌شده از اجرای هر راهکار محاسبه شده است.

جدول ۱۶. توزیع تصمیمات و تمهیدات در نظر گرفته‌شده برای مقابله با بیماری کووید-۱۹

ردیف	تصمیمات و تمهیدات در نظر گرفته‌شده برای مقابله با بیماری	بلی (۱)		خیر (۰)		امتیاز
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱	در نظر گرفتن محلی برای قرنطینه کتاب‌های بازگشتی	۳۹	۵۵/۷	۲۲	۳۱/۴	۳۹
۲	تعبیه جعبه بازگشت کتاب در ورودی کتابخانه	۲۲	۳۱/۴	۴۴	۶۲/۹	۲۲
۳	ضدعفونی منابع بازگشتی	۵	۷/۱	۶۱	۸۷/۱	۵
۴	تمدید خودکار منابع	۵۴	۷۷/۱	۱۶	۲۲/۹	۵۴
۵	امکان جستجو، تمدید، رزرو منابع و پرداخت الکترونیکی جرائم دیرکرد از طریق نرم‌افزار کتابخانه	۵۳	۷۵/۷	۱۵	۲۱/۴	۵۳
۶	الزامی کردن استفاده از ماسک برای مراجعه‌کنندگان	۶۶	۹۴/۳	۴	۵/۷	۶۶
۷	انجام تب‌سنجی در هنگام ورود به کتابخانه	۹	۱۲/۹	۶۱	۸۷/۱	۹
۸	اجرای محدودیت در استفاده از سالن مطالعه و تالارهای کتابخانه	۳۱	۴۴/۳	۳۵	۵۰/۰	۳۱
۹	استفاده از بروشورهای اطلاع‌رسانی موثق در زمینه ویروس کووید-۱۹	۲۲	۳۱/۴	۴۵	۶۴/۳	۲۲
۱۰	استفاده از نرم‌افزارهای شبکه‌های اجتماعی (اینستاگرام، واتساپ، تلگرام و...) در جهت اطلاع‌رسانی به کاربران در مورد شیوه‌نامه‌های ارائه خدمات	۳۱	۴۴/۳	۳۱	۴۴/۳	۳۱
۱۱	استفاده از صفحه اصلی وب‌سایت کتابخانه برای	۴۷	۶۷/۱	۱۵	۲۱/۴	۴۷

	اطلاع‌رسانی در زمینه شیوه‌نامه ارائه خدمات					
۱۲	استفاده از فایل‌های صوتی و تصویری برای تبیین شرایط و شیوه‌نامه‌ها	۱۳	۱۸/۶	۴۷	۷۶/۱	۱۳
۱۳	برگزاری دوره‌های آنلاین	۲۸	۴۰/۰	۳۷	۵۲	۲۸
۱۴	کاهش ساعت اداری	۵۳	۷۵/۷	۱۷	۲۴/۳	۵۳
۱۵	اجرای شیفت‌کاری و دورکاری	۵۷	۸۱/۴	۱۳	۱۸/۶	۵۷
۱۶	وجود سطل‌های زباله و شیرآلات بهداشتی از نوع پدالی یا چشم الکترونیکی	۲۹	۴۱/۴	۴۱	۵۸/۶	۲۹
۱۷	ضدعفونی هر روزه میزهای کتابداران و کاربران و سطوح	۳۶	۵۱/۴	۳۱	۴۴/۳	۳۶

همان طور که از جدول (۱۶) مشخص است، بیشترین امتیاز که نشان‌دهنده اجرای بیشتر راهکار پیشنهادی در سطح کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان است مربوط به الزام استفاده از ماسک برای کاربران است. بعد از آن اجرای شیفت‌کاری و دورکاری در رتبه دوم و تمدید خودکار منابع در رتبه سوم اجرای همگانی این روش‌ها در سطح کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان، قرار دارند. کاهش ساعت اداری و ایجاد امکان جستجو، تمدید، رزرو منابع و پرداخت الکترونیکی جرائم دیرکرد از طریق نرم‌افزار کتابخانه نیز با کمی اختلاف در رتبه چهارم قرار دارد. ولی متأسفانه در کتابخانه‌های مذکور نسبت به ضدعفونی منابع بازگشتی و انجام تب‌سنجی در هنگام ورود بی‌توجهی شده است.

نتیجه

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از یافته‌های پژوهش حاضر مشخص شد میانگین وزنی مجموع امتیازهای پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های مرتبط با میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در مواجهه با بحران بیماری کووید-۱۹، معادل با ۶۶/۶۶ درصد است؛ که با توجه به جدول (۳) وضعیت آمادگی کتابخانه‌ها در حد خوب و بالاتر از حد متوسط، ارزیابی شد. این میزان آمادگی در مقایسه با پژوهش زکیانی، غفاری و غلامی (۱۳۹۷) که بیانگر ضعیف بودن میزان آمادگی کتابخانه‌ها در برابر بحران‌های طبیعی مانند سیل و زلزله و ... بودند و همچنین با پژوهش خادمی‌زاده، فرج‌پهلو و محمدی (۱۳۹۹) و پژوهش غفاری و قلی‌پور مقدم (۱۳۹۴) که به ترتیب نشان از ضعیف بودن میزان آمادگی کتابخانه‌ها در برابر بحران ریزگردها و حوادث غیرمترقبه بود همسو نیست و نشان می‌دهد اگرچه در ابتدای شیوع بیماری، فعالیت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی نیز به‌صورت کامل تعطیل شدند اما باگذشت زمان و تا زمان انجام این پژوهش که حدود هفت‌ماه از گزارش اولین ابتلا در ایران گذشته است کتابخانه‌های دانشگاهی با رعایت دستورالعمل‌های ابلاغی از طرف ستاد ملی مبارزه با کووید-۱۹ و

دستورالعمل مراقبتی و بهداشتی ایفلا به خودآگاهی و خود مراقبتی نسبی رسیده‌اند و تا حدی توانسته‌اند خود را در برابر این بحران مهیا کنند.

در مؤلفه تأثیر ویروس کووید-۱۹ بر فعالیت‌های جاری کتابخانه‌های موردبررسی، مقدار میانگین این تأثیر برابر ۳/۸۱ است و نشان می‌دهد شیوع این ویروس، بر فعالیت‌های روزمره و جاری کتابخانه محل فعالیتشان تأثیر چشمگیری داشته است؛ که به‌ترتیب در مؤلفه تأثیر ویروس کووید-۱۹ بر میزان استفاده کاربران از خدمات غیرحضوری کتابخانه‌های موردبررسی مقدار میانگین برابر ۳/۹۷ است و نشان می‌دهد شیوع این ویروس باعث افزایش استفاده کاربران از خدمات غیرحضوری کتابخانه شده و در مؤلفه روند دیجیتال‌سازی منابع در این دوران، مقدار میانگین برابر ۲/۶۵ است و گویای آن است که در زمان این بحران، روند دیجیتال‌سازی منابع، کاهش داشته است. در مؤلفه تأثیر ویروس بر میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی، مقدار میانگین برابر ۳/۶۲ است که نشان می‌دهد شیوع ویروس کووید-۱۹ بر میزان استفاده از پایگاه‌های الکترونیکی تأثیرگذار بوده است. این مهم در مؤلفه تأثیر همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ بر تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی نیز خود را نشان داده است، چراکه طبق نظر بیشتر پاسخ‌دهندگان در همه دانشگاه‌ها تعداد کتاب‌های امانتی و بازگشتی در دوران شیوع ویروس کووید-۱۹ کاهش یافته است.

طبق نتایج جدول (۱۶)، از مجموع تصمیم‌های گرفته‌شده برای مقابله با این ویروس، ضرورت استفاده از ماسک برای کاربران دارای بیشترین امتیاز است. اجرای همگانی این روش‌ها مانند اجرای شیفت‌کاری و دورکاری، تمدید خودکار منابع، کاهش ساعت اداری و ایجاد امکان جستجو، تمدید، رزرو منابع و پرداخت الکترونیکی جرائم دیرکرد از طریق نرم‌افزار کتابخانه نیز در رتبه بعد قرار دارد. ولی متأسفانه نسبت به ضدعفونی منابع بازگشتی و انجام تب‌سنجی در هنگام ورود بی‌توجهی شده است. بنابراین عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی موردبررسی با فعالیت‌های سایر کتابخانه‌های دنیا آن‌گونه که در پیشینه‌ها بیان شد هم‌خوان است و عملکرد مشابهی با کتابخانه‌های سایر کشورها مشاهده می‌شود. همان گونه که در پژوهش طاهری و همکاران (۱۳۹۹) و سایر پژوهش‌های بین‌المللی که در پیشینه‌ها اشاره‌شده، با تأکید به ارائه خدمات به‌شکل دیجیتال می‌توان تا حدی از اثرات منفی این بحران مصون ماند.

از نقاط قوت کتابخانه‌های موردبررسی در برابر این ویروس، می‌توان به بهره‌گیری از زیرساخت‌های شبکه اینترنت و استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای تحت وب با قابلیت‌های مناسب اشاره کرد که دسترسی کاربران، به منابع و مدارک را به‌صورت الکترونیکی و بدون مراجعه حضوری فراهم نمودند. در حالی که تا رسیدن به نقطه مطلوب، توسعه زیرساخت‌ها و افزایش سطح سواد دیجیتالی و ارتقاء مهارت‌های سواد رسانه‌ای، توسعه دسترسی کاربران به منابع اطلاعاتی، کنترل محتوای دیجیتالی، بهره بردن از منابع چندرسانه‌ای و کاهش شکاف دیجیتالی به توجه بیشتری نیاز است.

به‌طور کلی لازم است کتابخانه‌ها به تدوین «سند مدیریت بحران» که در آن با در نظر گرفتن

بحران‌های احتمالی، راه‌های پیشگیری، راهکارهای مقابله، روش‌های بهبود و بازسازی خسارت‌های احتمالی، آموزش مدیران و کتابداران، امکانات و تجهیزات موردنیاز، اتخاذ تدابیر مناسب در حوزه‌های پشتیبانی، اداری و ... همت گمارند و به نقش کتابداران در این زمینه به‌صورت شفاف و کاربردی اشاره نموده تا در زمان مقتضی به کار گرفته شود (لیزنا، ۱۳۹۹).

در صورت تداوم شرایط، به‌احتمال قوی کتابخانه‌ها در ارائه خدمات خود تغییرات فراوانی خواهند داشت و اغلب به‌شکل مجازی و الکترونیکی خواهد بود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود مدیران کتابخانه‌ها فرصت مناسبی فراهم نموده تا ابتکارها و نوآوری‌هایی را که در حوزه‌های تخصصی مختلف در مبارزه با کووید-۱۹ به‌دست‌آمده با سایر جوامع درگیر در این بحران همه‌گیری، به اشتراک گذاشته شود. همچنین ضرورت دارد استقرار زیرساخت‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات[1] با هدف انتقال ارائه خدمات سنتی به آنلاین، انتخاب الگوی ترکیبی، لزوم اختصاص بودجه کافی برای کتابخانه‌ها، کسب مهارت‌های جدید توسط کتابداران دانشگاهی برای حمایت از آموزش و یادگیری از راه دور، اطلاع‌رسانی درست و قابل‌اطمینان، برگزاری جلسات مجازی کتاب‌خوانی، افزایش سواد رسانه‌ای، تولید محتوای دیجیتال و ارائه در بستر فضای مجازی، اشتراک‌گذاری اطلاعات بین کاربران، تهیه پوسترهای آگاهی‌بخش و ... بیش‌ازپیش موردتوجه قرار گیرد.

References

خادمی‌زاده، شهناز؛ فرج پهلو، عبدالحسین و محمدی، زینب (۱۳۹۹). بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های عمومی ایران در مواجهه با بحران ریز گردها. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۳(۲)، ۱۳۶-۱۱۷. بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=512876

زکیانی، شعله؛ غفاری، سعید و غلامی، شهرزاد (۱۳۹۷). بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی قزوین در مواجهه با بلایای طبیعی (۱۳۹۷). *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین*، ۲۲(۴)، ۸۲-۷۴. بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=357902

زنگنه، ثریا (۱۳۹۹). خدمات کتابخانه‌های عمومی در بحران کرونا. *کتابدار ۲.۰*، ۶ (۳). بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: https://b2n.ir/j05353

طاهری، ابوالفضل؛ اشرفی‌ریزی، حسن و سعیدی‌زاده، مرضیه (۱۳۹۹). چالش‌ها و اقدامات کتابخانه‌های عمومی برای بازگشایی و ارائه خدمات در زمان بحران کووید ۱۹: تحلیلی بر راهنماها و اقدامات بین‌المللی. *مدیریت اطلاعات سلامت* ۱۷(۳). بازیابی شده در اردیبهشت ۱۴۰۰ از: https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=546200

عرب، یگانه (۱۳۹۹). جبر فناورانه و ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال در دوران پساکرونا. *خبرگزاری کتاب ایران IBNA* بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: http://www.ibna.ir/fa/mizgerd/290591

1. ICT

غفاری، سعید و قلی‌پورمقدم، فرید (۱۳۹۴). میزان آمادگی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه پیام‌نور قم در برابر حوادث غیرمترقبه. دومین سمپوزیوم بین‌المللی علوم مدیریت با محوریت توسعه پایدار. *بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از:* https://civilica.com/doc/460772

لیزنا. (۱۳۹۹). نقش کتابخانه‌ها در مدیریت بحران. *لیزنا*. بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: https://www.lisna.ir/report/item/422

محمداسماعیل، صدیقه و ناصحی اسکویی، ماهرخ (۱۳۹۳). کتابخانه‌ها و مدیریت بحران (مطالعه موردی: کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی تابعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مستقر در شهر تهران). *مدیریت اطلاعات سلامت. ۱۱(۶)، ۷۱۱-۶۹۹*. بازیابی شده در شهریور ۱۳۹۹ از: https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=239687

میرزائی، حسین (۱۳۹۹). *جستارهایی در آموزش عالی*، علم و بحران کرونا در ایران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

Guo, Y., Yang, Z., Yang, Z., Liu, Y., Bielefield, A. & Tharp, G. (2020). The provision of patron services in Chinese academic libraries responding to the COVID-19 pandemic. *Library Hi Tech*. Retrieved ahead-of-print, ahead-of-print, from https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/LHT-04-2020-0098/full/html#loginreload

Ifijeh, G. & Yusuf, F. (2020, 2020/11/01). Covid – 19 pandemic and the future of Nigeria's university system: The quest for libraries' relevance. *The Journal of Academic Librarianship*. Retrieved 6, 46, from https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133320301178

Ifla. (2020). COVID-19 and the Global Library Field. from https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries

Larsen, S. (2020). Royal Danish Library and Corona. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issures*. from https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0955749020980370

Leo. F. H. M. (2020, 2020/12/01). Academic Library Services during COVID-19: The Experience of CUHK Library. *International Information & Library Review*. Retrieved 4, 52, from https://doi.org/10.1080/10572317.2020.1834251

Nunnally, C. & Bernstein, I. H. (1978). *Psychometric theory* (2 ed). New york: McGraw-Hill.

Rafiq, M., Batool, S. H.; Ali, A. F. & Ullah, M. (2020). University libraries response to COVID-19 pandemic: A developing country perspective. *The Journal of Academic Librarianship*. Retrieved 1, 47, from https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133320301713

Scally, J. (2021). Coronavirus 2020: From lockdown to resumption at the National Library of Scotland. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*. from https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0955749020983478